

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ

మహర్షి వేదవ్యాసప్రణీతం శ్రీమద్భాగవతమహాపురాణం

॥ పంచమస్కంధే వింశోఽధ్యాయః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ

శ్రీమద్భాగవతమహాపురాణం

॥ పంచమస్కంధే వింశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీశుక ఉవాచ

అతః పరం ప్లక్షాదీనాం ప్రమాణలక్షణసంస్థానతో
వర్షవిభాగ ఉపవర్ణ్యతే ॥ 1 ॥

జంబూద్వీపోఽయం యావత్ప్రమాణవిస్తారస్తావతా
క్షారోదధినా పరివేష్టితో యథా మేరుర్జంబ్వాభ్యేన
లవణోదధిరపి తతో ద్విగుణవిశాలేన ప్లక్షాభ్యేన
పరిక్షిప్తో యథా పరిఖా బాహ్యోపవనేన |
ప్లక్షో జంబూప్రమాణో ద్వీపాఖ్యాకరో హిరణ్మయ
ఉత్థితో యత్రాగ్నిరుపాస్తే సప్తజిహ్వస్తస్యాధిపతిః
ప్రియవ్రతాత్మజ ఇధ్మజిహ్వః స్వం ద్వీపం సప్తవర్షాణి
విభజ్య సప్తవర్షనామభ్య ఆత్మజేభ్య ఆకలయ్య
స్వయమాత్మయోగేనోపరరామ ॥ 2 ॥

శివం యవసం సుభద్రం శాంతం క్షేమమమృతమభయమితి
వర్షాణి తేషు గిరయో నద్యశ్చ సప్తైవాభిజ్ఞాతాః ॥ 3 ॥

మణికూటో వజ్రకూట ఇంద్రసేనో జ్యోతిష్మాన్
సుపర్ణో హిరణ్యప్రీవో మేఘమాల ఇతి సేతుశైలాః |
అరుణా నృష్ణాఽఽంగిరసీ సావిత్రీ సుప్రభాతా ఋతంభరా
సత్యంభరా ఇతి మహానద్యః |

యాసాం జలోపస్పర్శనవిధూతరజస్తమసో
హంసపతంగోర్ధ్వాననసత్యాంగసంజ్ఞాశ్చత్వారో
వర్ణాః సహస్రాయుషో విబుధోపమసందర్శనప్రజననాః
స్వర్గద్వారం త్రయ్యా విద్యయా భగవంతం త్రయీమయం
సూర్యమాత్మానం యజంతే || 4 ||

ప్రత్నస్య విష్ణో రూపం యత్సత్యస్యర్తస్య బ్రహ్మణః |
అమృతస్య చ మృత్యోశ్చ సూర్యమాత్మానమీమహీతి || 5 ||

ప్లక్షాదిషు పంచసు పురుషాణామాయురింద్రియమోజః
సహో బలం బుద్ధిర్విక్రమ ఇతి చ సర్వేషామౌత్పత్తికీ
సిద్ధిరవిశేషేణ వర్తతే || 6 ||

ప్లక్షః స్వసమానేనేక్షురసోదేనావృతో యథా
తథా ద్వీపోఽపి శాల్మలో ద్వీగుణవిశాలః సమానేన
సురోదేనావృతః పరివృంక్తే || 7 ||

యత్ర హ వై శాల్మలీ ప్లక్షాయామా యస్యాం వావ కిల
నిలయమాహుర్భగవతశ్చందః స్తుతః పతత్తిరాజస్య సా
ద్వీపహూతయే ఉపలక్ష్యతే || 8 ||

తద్ద్వీపాధిపతిః ప్రియవ్రతాత్మజో యజ్ఞబాహుః
స్వసుతేభ్యః సప్తభ్యస్తన్నామాని సప్తవర్షాణి
వ్యభజత్సరోచనం సౌమనస్యం రమణకం దేవవర్షం
పారిభద్రమాప్యాయనమవిజ్ఞాతమితి || 9 ||

తేషు వర్షాద్రయో నద్యశ్చ సప్తైవాభిజ్ఞాతాః
స్వరసః శతశృంగో వామదేవః కుందో ముకుందః
పుష్పవర్షః సహస్రశ్రుతిరితి అనుమతిః సినీవాలీ
సరస్వతీ కుహూ రజనీ నందా రాకేతి || 10 ||

తద్వర్షపురుషాః శ్రుతధరవీర్యధరవసుంధరేషుంధర -
 సంజ్ఞా భగవంతం వేదమయం సోమమాత్మానం
 వేదేన యజంతే || 11 ||

స్వగోభిః పితృదేవేభ్యో విభజన్ కృష్ణశుక్లయోః |
 ప్రజానాం సర్వాసాం రాజాంధః సోమో న ఆస్త్వితి || 12 ||

ఏవం సురోదాద్భుహిస్తద్ద్విగుణః సమానేనావృతో
 ఘృతోదేన యథాపూర్వః కుశద్వీపో యస్మిన్ కుశస్తంబో
 దేవకృతస్తద్ద్విపాఖ్యాకరో జ్వలన ఇవాపరః
 స్వశప్పరోచిషా దిశో విరాజయతి || 13 ||

తద్ద్వీపపతిః ప్రైయవ్రతో రాజన్ హిరణ్యరేతా నామ
 స్వం ద్వీపం సప్తభ్యః స్వపుత్రేభ్యో యథాభాగం
 విభజ్య స్వయం తప ఆతిష్ఠత వసువసుదానదృఢ -
 రుచినాభిగుప్తస్తుత్యవ్రతవివిక్తవామదేవనామభ్యః || 14 ||

తేషాం వర్షేషు సీమాగిరయో నద్యశ్చాభిజ్ఞాతాః
 సప్త సప్తైవ చక్రశ్చతుఃశృంగః కపిలశ్చిత్రకూటో
 దేవానీక ఊర్ధ్వరోమా ద్రవిణ ఇతి |
 రసకుల్యా మధుకుల్యా మిత్రవిందా శ్రుతవిందా
 దేవగర్భా ఘృతచ్యుతా మంత్రమాలేతి || 15 ||

యాసాం పయోభిః కుశద్వీపౌకసః కుశలకోవిదాభియుక్త -
 కులకసంజ్ఞా భగవంతం జాతవేదసరూపిణం
 కర్మకౌశలేన యజంతే || 16 ||

పరస్య బ్రహ్మణః సాక్షాజ్ఞాతవేదోఽసి హవ్యవాట్ |
 దేవానాం పురుషాంగానాం యజ్ఞేన పురుషం యజేతి || 17 ||

తథా ఘృతోదాద్భుహిః క్రౌంచద్వీపో ద్విగుణః
 స్వమానేన క్షీరోదేన పరిత ఉపక్లప్తో వృతో యథా
 కుశద్వీపో ఘృతోదేన యస్మిన్ క్రౌంచో నామ
 పర్వతరాజో ద్వీపనామనిర్వర్తక ఆస్తే || 18 ||

యోఽసౌ గుహప్రహరణోన్మథితనితంబకుంజోఽపి
 క్షీరోదేనాసిచ్యమానో భగవతా వరుణేనాభిగుప్తో
 విభయో బభూవ || 19 ||

తస్మిన్నపి ప్రైయవ్రతో ఘృతపృష్ఠో నామాధిపతిః
 స్వే ద్వీపే వర్షాణి సప్త విభజ్య తేషు పుత్రనామసు
 సప్త రిక్థాదాన్ వర్షపాన్నివేశ్య స్వయం భగవాన్
 భగవతః పరమకల్యాణయశస ఆత్మభూతస్య
 హరేశ్వరణారవిందముపజగామ || 20 ||

ఆమో మధురుహో మేఘపృష్ఠః సుధామా భ్రాజిష్ఠో
 లోహితార్ణో వనస్పతిరితి ఘృతపృష్ఠ -
 సుతాస్తేషాం వర్షగిరయః సప్త సప్తైవ
 నద్యశ్చాభిఖ్యాతాః శుక్లో వర్షమానో భోజన
 ఉపబర్హిణో నందో నందనః సర్వతోభద్ర ఇతి
 అభయా అమృతౌఘా ఆర్యకా తీర్థవతీ వృత్తిరూపవతీ
 పవిత్రవతీ శుక్లేతి || 21 ||

యాసామంభః పవిత్రమమలముపయుంజానాః పురుష ఋషభ -
 ద్రవిణదేవకసంజ్ఞా వర్షపురుషా ఆపోమయం
 దేవమపాం పూర్ణేనాంజలినా యజంతే || 22 ||

ఆపః పురుషవీర్యాః స్థ పునంతీర్భూర్భువః సువః |
 తా నః పునీతామీవఘ్నిః స్పృశతామాత్మనా భువ ఇతి || 23 ||

ఏవం పురస్తాత్క్షీరోదాత్పురిత ఉపవేశితః శాకద్వీపో
 ద్వాత్రింశల్లక్షయోజనాయామః సమానేన చ
 దధిమండోదేన పరీతో యస్మిన్ శాకో నామ మహీరుహః
 స్వక్షేత్రవ్యపదేశకో యస్య హ మహాసురభి -
 గంధస్తం ద్వీపమనువాసయతి || 24 ||

తస్యాపి ప్రైయవ్రత ఏవాధిపతిర్నామ్నా మేధాతిథిః సోఽపి
 విభజ్య సప్త వర్షాణి పుత్రనామాని తేషు స్వాత్మజాన్
 పురోజవమనోజవపవమానధూమ్రానీకచిత్రరేఫబహురూప -
 విశ్వధారసంజ్ఞాన్నిధాప్యాధిపతీన్ స్వయం
 భగవత్యనంత ఆవేశితమతిస్తపోవనం ప్రవివేశ || 25 ||

ఏతేషాం వర్షమర్యాదాగిరయో నద్యశ్చ సప్త
 సప్తైవ ఈశాన ఉరుశృంగో బలభద్రః శతకేసరః
 సహస్రస్త్రోతో దేవపాలో మహానస ఇతి అనఘాఽఽయుర్దా
 ఉభయస్పృష్టిరపరాజితా పంచపదీ సహస్ర -
 స్రుతిర్నిజధృతిరితి || 26 ||

తద్వర్షపురుషౌ ఋతవ్రతసత్యవ్రతదానవ్రతానువ్రత -
 నామానో భగవంతం వాయ్వాత్మకం ప్రాణాయామవిధూత -
 రజస్తమసః పరమసమాధినా యజంతే || 27 ||

అంతః ప్రవిశ్య భూతాని యో బిభర్త్యాత్మకేతుభిః |
 అంతర్యామీశ్వరః సాక్షాత్పాతు నో యద్వశే స్ఫుటం || 28 ||

ఏవమేవ దధిమండోదాత్పురతః పుష్కరద్వీపస్తతో
 ద్విగుణాయామః సమంతత ఉపకల్పితః సమానేన
 స్వాదూదకేన సముద్రేణ బహిరావృతో యస్మిన్

బృహత్పృష్ఠరం జ్వలనశిఖామలకనకపత్రాయుతాయుతం
భగవతః కమలాసనస్యాధ్యాసనం పరికల్పితం || 29 ||

తద్ద్వీపమధ్యే మానసోత్తరనామైక ఏవార్వాచీనపరాచీన -
వర్షయోర్మర్యాదాచలోఽయుతయోజనోచ్ఛాయాయామో
యత్ర తు చతస్పృషు దిక్షు చత్వారి పురాణి
లోకపాలానామింద్రాదీనాం యదుపరిష్టాత్సూర్యరథస్య
మేరుం పరిభ్రమతః సంవత్సరాత్మకం చక్రం
దేవానామహోరాత్రాభ్యాం పరిభ్రమతి || 30 ||

తద్ద్వీపస్యాప్యధిపతిః ప్రైయవ్రతో వీతిహోత్రో
నామైతస్యాత్మజౌ రమణకథాతకినామానౌ వర్షపతీ
నియుజ్య స స్వయం పూర్వజవద్భగవత్కర్మశీల ఏవాస్తే || 31 ||

తద్వర్షపురుషౌ భగవంతం బ్రహ్మరూపిణం సకర్మకేణ
కర్మణాఽఽరాధయంతీదం చోదాహరంతి || 32 ||

యత్రత్కర్మమయం లింగం బ్రహ్మలింగం జనోఽర్చయేత్ |
ఏకాంతమద్వయం శాంతం తస్మై భగవతే నమ ఇతి || 33 ||

ఋషిరువాచ
తతః పరస్థాల్లోకాలోకనామాచలో లోకాలోకయో -
రంతరాలే పరిత ఉపక్షిప్తః || 34 ||

యావన్మానసోత్తరమేర్వోరంతరం తావతీ భూమిః
కాంచన్యన్యాఽదర్శతలోపమా యస్యాం ప్రహితః
పదార్థో న కథంచిత్పునః ప్రత్యుపలభ్యతే
తస్మాత్సర్వసత్త్వపరిహృతాఽఽసీత్ || 35 ||

లోకాలోక ఇతి సమాఖ్యా యదనేనాచలేన
లోకాలోకస్యాంతర్వర్తినావస్థాప్యతే || 36 ||

స లోకత్రయాంతే పరిత ఈశ్వరేణ విహితో
యస్మాత్సూర్యాదీనాం ధ్రువాపవర్గాణాం
జ్యోతిర్గణానాం గభస్తయోఽర్వాచీనాంస్త్రీన్
లోకానావితన్వానా న కదాచిత్పరాచీనా
భవితుముత్సహంతే తావదున్నహనాయామః || 37 ||

ఏతావాన్ లోకవిన్యాసో మానలక్షణసంస్థాభి -
ర్విచింతితః కవిభిః స తు పంచాశత్కృటిగణితస్య
భూగోలస్య తురీయభాగోఽయం లోకాలోకాచలః || 38 ||

తదుపరిష్టాచ్ఛతస్పృషాశాస్వాత్మయోనినాఖిల -
జగద్గురుణాధినివేశితా యే ద్విరదపతయ ఋషభః
పుష్కరచూడో వామనోఽపరాజిత ఇతి సకలలోక -
స్థితిహేతవః || 39 ||

తేషాం స్వవిభూతీనాం లోకపాలానాం చ వివిధవీర్యో -
పబృంహణాయ భగవాన్ పరమమహాపురుషో
మహావిభూతిపతిరంతర్యామ్యాత్మనో విశుద్ధసత్త్వం
ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యైశ్వర్యాద్యష్టమహాసిద్ధ్యుప -
లక్షణం విష్వక్సేనాదిభిః స్వపార్షదప్రవర్తైః
పరివారితో నిజవరాయుధోపశోభితైర్నిజభుజదండైః
సంధారయమాణస్తస్మిన్ గిరివరే సమంతాత్సకలలోక -
స్వస్తయ ఆస్తే || 40 ||

ఆకల్పమేవం వేషం గత ఏష భగవానాత్మయోగమాయయా
విరచితవివిధలోకయాత్రాగోపీథాయేత్యర్థః || 41 ||

యోఽంతర్విస్తార ఏతేన హ్యలోకపరిమాణం చ వ్యాఖ్యాతం
 యద్భూషిర్లోకాలోకాచలాత్ |
 తతః పరస్తాద్యోగేశ్వరగతిం విశుద్ధాముదాహరంతి || 42 ||

అండమధ్యగతః సూర్యో
 ద్యావాభూమ్యోర్యదంతరం |
 సూర్యాండగోలయోర్మధ్యే
 కోట్యః స్యుః పంచవింశతిః || 43 ||

మృతేఽండ ఏష ఏతస్మిన్ యదభూత్తతో మార్తండ ఇతి
 వ్యపదేశః |
 హిరణ్యగర్భ ఇతి యద్ధిరణ్యాండసముద్భవః || 44 ||

సూర్యేణ హి విభజ్యంతే దిశః ఖం ద్యౌర్మహీ భిదా |
 స్వర్గాపవర్గౌ నరకా రసౌకాంసి చ సర్వశః || 45 ||

దేవతిర్యజ్మనుష్యాణాం సరీసృపసవీరుధాం |
 సర్వజీవనికాయానాం సూర్య ఆత్మా దృగీశ్వరః || 46 ||

|| ఇతి శ్రీమద్భాగవతే మహాపురాణే పారమహంస్యాం సంహితాయాం
 పంచమస్కంధే భువనకోశవర్ణనే సముద్రవర్ణసన్నివేశపరిమాణలక్షణో వింశోఽధ్యాయః ||